

beatitudinibus, se jedná o *Hindernisse zur geistlichen Vollkommenheit*, text připisovaný Heinrichovi ze St. Gallen, a o výtah z díla *Vom christlichen Leben*, jež ztělesňuje jeden z typických příkladů pozdně středověké exegetické tradice konceptualizování blahoslavenství.

Šimkova edice *Acht Seligkeiten* je příkladným dílem. Autor zasadil kázání do dobových literárních i historických kontextů, byť poněkud opomenul kontext kazatelské činnosti, a porovnal editovaný text s dalšími dochovanými díly, jež se připisují Heinrichovi ze St. Gallen. Důležitý je také zevrubný popis všech deseti dochovaných rukopisů.

SOŇA ČERNÁ

Mistr Jan Hus v polemice a za katedrou, překlady, komentáře a poznámky
Jana NECHUTOVÁ a Jana FUKSOVÁ,
Masarykova univerzita, Brno 2015
(= Spisy Filozofické fakulty Masarykovy
univerzity 431)

120 s., ISBN 978-80-210-7873-4

Na první pohled se může občas zdát, že dílo Jana Husa se skládá jen z moralistních traktátů, kázání kritizujících neřády církve, plamenných polemik a dopisů. To je z velké části pravda, ale ne úplná. Brněnské editorky Husových spisů, Jana Nechutová a Jana Fuksová, se rozhodly Husa představit v trochu jiné podobě. Svou útlou knížku překladů rozdělily na dvě části. První z nich skutečně odpovídá očekáváním, která o Husovi máme: kázání a polemiky, v nichž Hus cituje obsáhle z Viklefa, brání jeho pověst proti nařčením z hereze a brojí proti odpustkům. Druhá část však nemůže být odlišnější. Obsahuje promoční promluvy (tzv. rekomendace), z nichž většina spadá ještě do doby, kdy byl Hus mladým mistrem svobodných umění na artistické fakultě, předtím než započal svůj boj za obnovu církve. Jeho proslovy jsou plné lehkovážnosti, vtipu a různých narážek na nastávající bakaláře a mistry a vůbec na studentský život. Místo z Bible a Viklefa cituje Hus ze Seneky, Alana z Lille, a dokonce i z Ovidiových Léků proti lásce. Většina textů z první části a všechny z části druhé jsou přeloženy do češtiny vůbec poprvé.

Překlady doplňuje krátká předmluva a samostatný úvod k promočním promluvám, jenž popisuje, o jaký žánr jde, jak Husovy rekomendace vypadají a které se od něj dochovaly. Překlady

doplňují dvě textové přílohy: kritický přepis latinského traktátu *De tribus dubiis* ze starého tisku a překlady dvou odpustkových listin papeže Jana XXIII. V dokumentační příloze jsou otištěny fotografie tří folií z *Liber decanorum*, která se dotýká Husova působení na artistické fakultě. Knihu uzavírá seznam zkratk a bibliografie.

Nejprve je třeba vyzdvihnout hlavní přínos knihy: velmi poctivý a kvalitní překlad, záslužný především s ohledem na složitost textů a jejich žánrovou rozmanitost. Kniha je určena pro širší publikum, ať již jde o laické čtenáře, zajímající se o Husovu osobnost a dílo, studenty, kterým může překlad pomoci v proniknutí do středověké latiny, či nakonec odborné badatele. Každá z těchto skupin však očekává a potřebuje něco jiného a vyhovět jim všem není snadné. Předmluva se například dotýká situace s kritickým vydáváním Husových spisů a vysvětluje, co je kritická edice a k čemu slouží. Takový popis je pro laického čtenáře i pro univerzitního studenta užitečný. Naopak badatel či badatelka uvítají nejenom bibliografii, ale také skutečnost, že v překladu se nacházejí odkazy na authority, z nichž Hus cituje. Překladatelky se nadto nespokojily pouze se stávajícími edicemi. Některá čtení korigovaly přímo na základě rukopisů, což je nesporný přínos publikace.

Osobně bych pouze uvítal, kdyby se autorky v předmluvě více rozepsaly o metodologii své práce, především mluvily-li o „funkční či dynamické ekvivalenci“ a o tom, že nepřekládají „konkordančně“. Tvrdily-li například, že překladatel se má snažit dosáhnout toho, aby současné publikum vnímalo přeložený text přibližně tak, „jak originál působil na své publikum kdysi“ (s. 11), mohly by podrobně pojednat, podle jakých kritérií působení originálu definují. A pokud se v překladu vyhýbají opakování stejných výrazů, protože to sice „v autorově mluveném projevu nebylo na závaždu“, ale (současnému) „čtenáři není příjemné, setkává-li se příliš často s týmiž výrazy“, tak bych opět uvítal následující úvahy: Například do jaké míry si můžeme být jisti, že projevy byly skutečně předneseny v podobě, v jaké se nám dochovaly, či že nebyly napsány už na začátku velmi uměleckým jazykem, do kterého opakování stejných slov mohlo patřit? Takové úvahy by byly velmi cenné i pro studenty a pomohly by jim v přemýšlení o středověkých textech.

Toto je ale jenom drobnost a celkově lze říci, že publikaci se daří důstojně naplnit očekávání různých čtenářských skupin. A zde by také toto krátké přestavení knihy mohlo a možná i mělo skončit. Laik, student i historik nebo teolog budou nejspíše po právu spokojeni. Avšak tím, že se překladatelky rozhodly okomentovat či

dokonce pozměnit na některých místech čtení latinského originálu, nezbytně na sebe upoutaly pozornost ještě jedné, doposud nezmíněné skupiny, která má hnidopišství tak trochu v popisu své práce – filologů.

Z mého pohledu nejošemetnější je přístup k poznámkovému aparátu v těch několika málo případech, kdy se editorky rozhodly přistoupit k opravě edice latinského textu. Překlad totiž pochopitelně neobsahuje klasický kritický aparát, z něhož by bylo možné vyčíst, co který rukopis obsahuje a na jakém foliu. Ostatně kniha neobsahuje ani latinský originál. Když tedy autorky v Husově rekomendaci *Proice omnia ista* („Tohle všechno odhod“) opravují v citátu z Ovidia *canit*, které se nachází v edicích Ryby a Vidmanové, na *cavit*, v poznámce pod čarou jenom konstatují: „... kontrolou rukopisného textu bylo zjištěno, že takové [tj. odpovídající Ovidiovi] je i v našem textu správné čtení“ (s. 77). Pokud si dohledáme přes chybějící lokalizaci příslušná místa v rukopisech, zjistíme, že situace není tak jednoznačná. Dva rukopisy (Praha, NK ČR, X C 3, fol. 124vb, a Praha, NK ČR, X H 18, fol. 3v) mají zápis, který může být čten oběma způsoby. Ani třetí rukopis (Praha, NK ČR, VIII E 5, fol. 50r), jenž ze seznamu rukopisů této rekomendace (s. 73) nejspíše omylem vypadl, nenabízí jednoznačné řešení, neboť obsahuje zkratku *ca*. Autorky sice mají dobrý důvod rozhodnout se pro *cavit*, které odpovídá Ovidiovu originálu, ale tvrdit podobně jednoznačným způsobem, že se v rukopisech daný výraz nachází takto výslovně zapsaný, je nepřesné. Naopak by na tomto místě mohla být uvedena cenná informace pro méně zkušené čtenáře, že skupiny písmen „-ni-“ a „-vi-“ mohou vypadat a také často vypadají v rukopisech naprosto identicky.

Jistá fragmentárnost kritických poznámek je dobře patrná také na následujícím příkladu. V rekomendaci *Si vultis nichil timere* („Nechcete-li se něčeho bát“) čteme u Husa (s. 91): „Na druhé straně ke slávě, jakou si člověk zaslouží svými ctnostmi, míříme zvolna...“ Poznámka pod čarou k tomuto místu dodává: „Edice (B. Ryba, A. Vidmanová) oproti rukopisu považují za podmět této věty substantivum *fama*.“ To je důležitá informace, avšak dovoluji si tvrdit, že čtenář z ní nepochopí, že zatímco Ryba a Vidmanová čtou (mé zvýraznění) „*Fama* autem, que debetur ex virtutum merito, lentis gressibus sequitur“, tak autorky čtou nejspíše „*Famam* autem, que debetur ex virtutum merito, lentis gressibus sequimur“, které má skutečně svůj podklad v rukopise (Praha, NK ČR, X C 3, fol. 153rb). Říkám „nejspíše“, a to z toho důvodu, že nikde není z latiny

uvedeno více, než ono jediné slůvko *fama*. Je tedy na čtenáři, aby odtušil, jaké přesné čtení měly překladatelky na mysli. Podobných kritických poznámek se nachází v knize jen několik, ale jejich přítomnost vytváří dojem vyšších ambic této publikace, které nejsou vždy úplně naplněny.

Ostatní poznámky, ať už určují citáty (nejčastější případ), nebo poskytují výklady různých míst v textu, jsou většinou bezproblémové. I v nich však najdeme případy matoucí či zavádějící. Dobrý příklad poskytuje promoční projev *Studuit agere, quod iustum est* („Snažil se činit, co je spravedlivé“). Hus v něm říká o kandidátovi (s. 58): „Abych ho doporučil co nejstručněji, vybral jsem si tento výrok našeho Catona: „Snaž se činit, co je spravedlivé.““ Vzápětí Hus vysvětluje, že tato slova slouží jako pobídka všem, ale on že může ve spojení s uchazečem použít minulý čas: „Snažil se činit, co je spravedlivé“ – z čehož je odvozen název rekomendace. První citát z Catona (ten v přítomném čase) má u sebe poznámku pod čarou: „Srv. „*Illud adgrederere, quod iustum est*“, Catonis Disticha I, 54–55, Poetae Latini Minores III, ed. Aem. Baehrens, Lipsiae 1881, s. 216.“ Co se tím říká? Čtenář má „srovnat“ podobu Catonova výroku u Husa s jeho originálem. To ale není jen tak. Musí si totiž první přeložit do češtiny ono nepřeložené „*Illud adgrederere*“. Pokud se mu to podaří, tak se ještě musí dobrat jeho latinského znění u Husa. Protože kniha neobsahuje latinský originál, musí to čtenář buď odtušit, nebo se podívat do kritické edice. Správné řešení je „*Stude agere*“. Ve chvíli, kdy už má tedy čtenář všechny díly skládačky pohromadě, ale vyvstane otázka: Proč Hus vlastně tvrdí, že cituje z Catona, když ten říká něco úplně jiného? Tuto záhadu odhalí až pohled do Baehrensovy edice Catonových Distich. Na první pohled se zdá potvrzovat ono „*Illud adgrederere*“, ale z kritického aparátu vyplývá, že v některých rukopisech se nachází také obdoba „*Illud stude agere*“. Hus mohl tedy zkrátka vycházet z lehce odlišné verze tohoto díla. Je to ale jenom zdánlivý „objev“, vše totiž uvádí už Ryba ve své edici, jenže na ni překladatelky na tomto místě neodkazují.

Je na zvážení, zda do podobných překladů určených částečně i vědecké veřejnosti nezařazovat také latinský originál. Ten by pomohl zmírnit některé z výše popsaných problémů. Zároveň by bilingvní verze umožnila studentům i badatelům podrobně zhodnotit techniku překladu a zkontrolovat si vlastní porozumění textu. Výjimku tvoří jenom latinská edice *De tribus dubiis* v samostatné příloze. Přítomnost tohoto textu však spíše vyvolává hlad po dalších. Snad se to podaří při dalším podobném počínu.

Publikace *Mistr Jan Hus v polemice a za katedrou* je velmi kvalitním a cenným překladem, který může velmi dobře sloužit jak širší, tak odborné veřejnosti. Nadto je třeba vyzdvihnout, že podobně jako některé další knihy z produkce Masarykovy univerzity je i tato volně dostupná v elektronické podobě – čin to záslužný a následováním hodný.

JAN ODSTRČILÍK

Johannes Hus deutsch, edd. Armin KOHNLE und Thomas KRZENCK unter Mitarbeit von Friedemann RICHTER und Christiane DOMTERA-SCHLEICHARDT, Evangelische Verlagsanstalt, Leipzig 2017

730 s., ISBN 978-3-374-04165-7

V mezidobí velkých jubileí dvou čelných postav evropské reformace, Jana Husa a Martina Luthera, vyšel v německém překladu reprezentativní výběr spisů prvního z nich. Oba editoři v úvodu sice Husa připomínají jako předchůdce wittenberského reformátora, příliš však spojnice mezi nimi nezdůrazňují. V první kapitole úvodního pojednání hutně a věcně čtenáře seznamují s Janem Husem jako teologem, církevním reformátorem a mučedníkem. Ačkoli Thomas Krzenck publikoval o Husovi pozoruhodnou monografii, v poznámkovém aparátu nalezneme odkazy na všechny významné práce staršího i nejnovějšího data. Lidský osud českého reformátora se podle editorů stal milníkem právě tak národních jako evropských dějin. Hus dal přednost smrti na hranici před odvoláním vlastních názorů a připojil se tím, aniž si toho byl vědom, k tvůrcům celé historické epochy.

Druhá kapitola úvodu pojednává o tiscích a německých překladech Husových spisů počínaje dolnoněmeckým překladem *Provázku třípramenného* z roku 1481. Je příznačné, že o prvé tisky Husových dopisů a traktátu *De ecclesia* se zasloužil sám Luther, který se později k svému předchůdci přestal hlásit. Již roku 1558, patnáct let po Lutherově skonu, získali vzdělanci možnost seznámit se s životem a učením Jana Husa a Jeronýma Pražského ve dvou svazcích norimberského vydání Husových latinských spisů a soudobých pramenů. Po překladech Husových kostnických listů se dočkal německého znění i již zmíněný traktát *De ecclesia*. Od 18. století překládů

Husových děl pozvolna přibývalo, teprve v následujícím století však stoupl zájem o jeho homiletické spisy. O širší náhled do Husovy literární dílny se zasloužili až překladatelé druhé poloviny 20. století, jmenovitě Renate Riemek, Alexander Kolesnyk a Walter Schamschula.

Jelikož poslední výbor Husových spisů v německém jazyce vyšel před více než čtyřiceti lety, nemuseli se editoři vázat ohledy na knižní trh. Výběr, zatím nejrozsáhlejší svého druhu, určili všem zájemcům o postavu českého reformátora, nikoli tedy pouze odborné veřejnosti. Poznámkový aparát přesto přináší více vysvětlivek, než je u antologie tohoto typu běžné. Přednost byla dána spisům dokládajícím vývoj Husova teologického myšlení, zvláště pak těm, které osvětlují jeho konflikt s církví a kostnický proces. Z toho vyplynula potřeba připojit pět textů dokumentární povahy, počínaje žalobními články z roku 1408 a konče rozsudkem kostnického koncilu a *Relací* Petra z Mladoňovic (ve starším překladu Josefa Bujnocha).

Záměrem editorů dále bylo doložit Husovu literární dílo v celém žánrovém spektru, a pokud možno, v nezkráceném rozsahu. To se ukázalo ve dvou případech nadbytečné, zejména u zmíněné Mladoňovicovy *Relace*. Pokud byly vybrané spisy k dispozici v uspokojivém překladu, editoři je převzali, avšak po náležitě revizi. Více než polovina textů dosud přeložena nebyla, podklady a překladatele převzatých či upravených položek čtenář nalezne na počátku stručného komentáře, který předchází každému Husovu dopisu či spisu. Oba editoři se na překladech podíleli zhruba stejným dílem, o zbývající texty se zasloužilo jedenáct překladatelů. Nejvíce jsou ve výboru zastoupeny Husovy dopisy a proklamace. Do reprezentativního výběru 33 latinských a českých listů bylo zahrnuto i 17 „kostnických“ ve starším překladu Joachima Dachsela.

Až na chybějící ukázky z českých postil je výběr dostatečně reprezentativní, vedle české verze traktátu *O šesti bludích* a latinského spisu *De ecclesia* v knize nalezneme Husova univerzitní i synodální kázání, *Apelaci ke Kristu* a obhajobu několika článků Jana Wyclifa. Závěr knihy tvoří chronologická tabulka, seznam zkratk a rejstřík místních i osobních jmen. Jde o zdařilé a potřebné dílo, které v předvečer velkého jubilea německé reformace připomnělo Lutherova předchůdce.

FRANTIŠEK ŠMAHEL